

HOLTZE'S
WÖRTERBÜCHER

DEUTSCH-SLOWAKISCH

LEIPZIG
OTTO HOLTZE'S NACHFOLGER

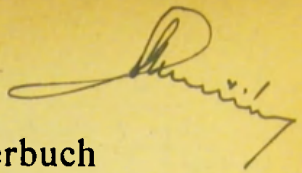
Nový slovník
nemeckej a slovenskej reči

Sostavil

Gymnaz.direktor Ján Beniač

V dvoch dieloch

Leipzig 1943
Nákladom Otto Holtze's Nachfolger

Neues Wörterbuch
der
deutschen und slowakischen Sprache

Von

Gymnasialdirektor Ján Beniač

In zwei Teilen

I. Teil:

Deutsch-Slowakisch

Leipzig 1943

Verlag von Otto Holtze's Nachfolger

Alle Rechte,
insbesondere das der Übersetzung
in fremde Sprachen, vorbehalten.

Copr. 1943

Otto Holtze's Nachfolger, Leipzig.

Vorwort

Seitdem der Slowakische Staat selbständig geworden ist, hat sich in diesem Lande auch in lexikographischer Beziehung mancherlei geändert. Das Slowakische Ministerium für Schulwesen und Volkskultur in Preßburg hat mit Erlaß vom 12. Februar 1940, Zahl 541 Präs., eine neue slowakische Rechtschreibung endgültig festgelegt und eingeführt, und dank dem Zeitgeschehen sind auch in der slowakischen Sprache zahlreiche neue Wörter entstanden. Ein neues Werden und Blühen entfaltet sich, namentlich seit dem Umbruch vom Jahre 1933, in gleicher Weise in der deutschen Sprache, die durch eine Fülle neuer Wörter und Wortbildungen bereichert ist, und die seit Jahren laufenden Bestrebungen, sie von entbehrlichen und vermeidbaren Fremdwörtern zu reinigen, haben große Fortschritte gemacht. Alle diese so erfreulichen Tatsachen rechtfertigen die Herausgabe eines neuen slowakischen Wörterbuches.

Da die Zeitwörter der deutschen Sprache dem Nichtdeutschen sehr große Schwierigkeiten bereiten, haben wir diesen unsere besondere Aufmerksamkeit gewidmet. Jedem Zeitwort ist das angefügt worden, was dem Benutzer förderlich sein kann. Ferner haben wir auch der vom Deutschen abweichenden Konstruktion der slowakischen Zeitwörter, sowie der neuesten Rechtschreibung unser besonderes Augenmerk zugewendet.

Schließlich danken wir an dieser Stelle herzlichst unserem lieben Amtsgenossen Prof. Ján Irmler, ehemals Lektor der slowakischen Sprache an der Universität Leipzig, für die mit besonderem Eifer und großem Verständnis vorgenommene Durchsicht der ganzen Druckvorlage und der Korrekturbogen.

Möge sich dies Wörterbuch dem Slowaken als recht brauchbares Hilfsmittel für das praktische Leben erweisen! Gleichzeitig aber sollen auch unsere deutschen Volksgenossen die slowakische Sprache, die am schönsten klingende aller slawischen Sprachen, kennen lernen.

Preßburg-Prag, im Sommer 1943.

Ján Beniač.

Für den Benutzer des Wörterbuches

Der Wortreichtum des vorliegenden Wörterbuches dürfte wohl von keinem anderen gleichen Umfangs übertroffen werden: rund 30 000 Stichwörter werden in jedem Teile, vielfach mit zahlreichen Anwendungsmöglichkeiten wiedergegeben.

Alle slowakischen Wörter haben den Hauptton auf der ersten Silbe. Einsilbige Vorwörter (Präpositionen) ziehen den Ton zurück, d. h. beide Wörter werden wie ein Wort ausgesprochen; z. B. do zährady in den Garten.

ä wird wie ein offenes e; ô wie uo; ia, ie, iu wie ja, je, ju kurz; av wie au; ev wie eu; iv wie iu; ov wie ou; uv wie uu und iev wie ieu ausgesprochen¹⁾.

¹⁾ Näheres siehe in den Werken: „Kurzgefaßte slowakische Sprachlehre“ von Prof. Seewarth, Verlag Otto Holtze's Nachfolger, Leipzig oder „Lehrbuch der slowakischen Sprache“, 1., 2. und 3. Teil von Prof. Seewarth, Verlag Č. grafická Unie úč. spol. Prag-Preschau.

Auf Andeutungen (in Klammern) für die richtige Auswahl unter den gebotenen Übersetzungen ist große Sorgfalt verwendet worden, in der Erkenntnis, daß nur dadurch ein Wörterbuch zuverlässige Hilfe leistet. Bei Wörtern mit zahlreichen Anwendungsmöglichkeiten wird es nützlich sein, vor der Wahl den ganzen Abschnitt durchzulesen, weil die gerade benötigte Übersetzung in einer der Redensarten enthalten sein kann, die — die Verschiedenheit der Idiome berücksichtigend — hinter den glatten Wortübersetzungen geboten sind. Die Übersetzungshilfen sind immer im Hinblick auf den praktischen Gebrauch gegeben, teilweise durch Angabe der Fachsprache wie bot., tech. usw., oder durch sinnverwandte Wörter oder durch Bestimmungswörter. Bei den Verben sind transitiver und intransitiver Gebrauch scharf voneinander geschieden. Bei den Hauptwörtern ist außer der Geschlechtsangabe der Genitiv beigefügt. Alle die Sprachlehre betreffenden (grammatischen) Angaben sind durch kursiv gesetzte sigelartige Abkürzungen wiedergegeben, um sie von dem eigentlichen Text abzuheben. Die Kenntnis der Anwendung großer und kleiner Anfangsbuchstaben im Deutschen wird im allgemeinen vorausgesetzt. So werden alle Hauptwörter und Eigennamen groß geschrieben. Die Hauptwörter sind im Wörterbuch daran zu erkennen, daß bei ihnen die Geschlechtsangabe (*m, f, n*) geboten wird. In schwierigen Fällen wird, um dem unsicheren Benutzer die richtige Schreibweise zu zeigen, das Wort ausgeschrieben, in einigen der Großbuchstabe vor die Tilde gesetzt (z. B. *Aussteuer*: -n tr . . . ausgesteuerte Arbeitslose und z. B. *äußere*: Ministerium des *Ä-n*). Substantivierte Adjektiva oder Partizipien, die mit dem unbestimmten Artikel im Nominativ Singularis der männlichen Form die starke Form mit einem r am Ende haben z. B. *Gelehrte(r)* = der Gelehrte, aber ein Gelehrter — sind meist nur in der männlichen Form aufgenommen.

Die Anordnung der Übersetzungsmöglichkeiten geht vom wörtlichen Sinn zur übertragenen Bedeutung (flg.) über, sodann zu den technischen Ausdrücken, zu den Redensarten und schließlich zum Sprichwort. Dank diesem Umstand vermag dieses Wörterbuch den Schülern bei der Anfertigung freier Arbeiten allerbeste Dienste zu leisten.

Die Zusammenziehung der Wörter gemeinsamen Stammes oder mit gleicher Vorsilbe zu größeren geschlossenen Gruppen geschah mit Rücksicht auf Raumersparnis. Diese Maßnahme dürfte die Übersichtlichkeit der Wortgruppen nicht beeinträchtigt haben, selbst da nicht, wo einmal die Reihenfolge des Abc verlassen werden mußte, geschah dies doch nur in solchen Fällen, wo der Blick ohne weiteres auf das gesuchte Wort fällt.

Die Tilde (-) bedeutet die Wiederholung des Stichwortes oder des durch den Doppelstrich (||) abgeteilten Wortteils. Die Doppeltilde (--) bzw. die dreifache Tilde (---) bedeuten die Wiederholung der voranstehenden Wortteile (z. B. *sitten||rein*: --heit *f* = Sittereinheit). Bei der Wortabteilung ist mit Absicht nicht ganz gleichmäßig verfahren worden; immer ist dabei das typographisch Praktische maßgebend gewesen. Das Wiederholungszeichen (-) ersetzt nirgends einen einzigen Buchstaben, der in der Wiederholung ausgesetzt ist, um die Deutlichkeit zu erhöhen. Komposita werden bei der Teilung durch den einfachen Strich (|) in ihre Bestandteile zerlegt (z. B. *Ablösungsmannschaft* . . . --s|mannschaft).

Uvodom

Odkedy sa stal Slovenský štát samostatným, zmenilo sa všeličo aj v lexikografických vzťahoch tejto krajiny. Slovenské ministerstvo školstva a národnej osvety v Bratislave s konečnou platnosťou ustálilo a zaviedlo výnosom zo dňa 12. februára 1940, čís. 541/40-prez., nový slovenský pravopis, a vďaka dejinnému vývoju vznikly aj v slovenskej reči mnohé nové slová. Rozvíja sa nové bytie a rozkvet, menovite prevratom z roku 1933, v neutuchajúcej miere aj v nemeckej reči, ktorá je už dnes obohatená hojnosťou nových slov a tvorby ich, a od rokov plynúce snahy, očistiť ju od postrádateľných a zbytočných cudzích slov, urobily veľké pokroky. Všetky tieto skutočnosti ospravedľujú vydanie nového slovenského slovníka.

Pretože slovesá nemeckej reči robia Nemcom veľké ťažkosti, venovali sme týmto zvláštnu pozornosť. Pri každom slovese je uvedené pre jeho službu to, čo potrebuje, aby dobre poslúžil používateľovi. Dalej sme mali zvláštny zreteľ aj na konštrukciu slovenských slovies, odlišnú od nemeckej, ako aj na najnovší pravopis.

A napokon vyslovujeme úprimnú vďaku aj na tomto mieste svojmu milému kolegovi prof. Jánovi Irmleerovi, bývalému lektorovi slovenčiny na lipskej univerzite, ktorý s nevšednou horlivosťou a s porozumením ochotne vypomáhal jednak v prezretí celého rukopisného materiálu, jednak v korekture.

Nech sa stane táto knižička Slovákov dobrou pomôckou pre praktický život! Súčasne však má aj Nemeec poznať slovenskú reč, ktorá je najkrajšou a najľubozvučnejšou medzi slovanskými rečami.

Bratislava-Praha, v lete 1943.

Ján Beniač.

Návod ako používať slovník

Všetky slovenské slová majú hlavný prízvuk na prvej slabike. Jednoslabičné predložky splyvajú vo výslovnosti dovedna so slovom a prejmajú hlavný prízvuk slova, na pr. do záhrady in den Garten.

ä sa vyslovuje ako otvorené e; ô ako uo; ia, ie, iu ako, ja, je, ju — vždy krátko; av ako au; ev ako eu; iv ako iu; ov ako ou; uv ako u a iev ako ieu¹⁾.

Co do slovného bohatstva, sotva predstihuje tento slovník iný podobného rozsahu: okružle 30.000 výrazových slov je v ňom podané v každej čiastke, často spolu s mnohými možnosťami ich použitia.

¹⁾ Bližšie viď „Lehrbuch der slowakischen Sprache“ 1., 2. und 3. Teil von Prof. Seewarth, Verlag Č. graf. Unie, úč. spol. Praha-Prešov, alebo „Kurzgefaßte slowakische Sprachlehre“ von Prof. Seewarth, Verlag Otto Holtze's Nachfolger, Leipzig.

Veľká starostlivosť bola venovaná naznačovaniu (v zátvorke) správneho výberu výrazu v podaných prekladoch v poznaní, že len tak skýta slovník spoľahlivú pomoc. Pri slovách s početnými možnosťami použitia bude užitočné prečítať si pred voľbou celý odstavec, lebo práve potrebný preklad môže sa nachodiť v niektorom z tých zvrátov, ktoré sú — so zreteľom na rozdielnosť idiomu — poskytované v jednoduchých prekladoch slovných. Napomáhanie prekladu je podávané vždy so zreteľom na praktické použitie, zčiasťky udaním odbornej reči (bot., tech. atď.), zčiasťky pomocou synonymým alebo prisloviek. Pri slovesách je tranzitívny (prechodný) a intranzitívny (neprechodný) tvar ostro rozlišovaný. Pri podstatných menách je pripojený okrem označenia rodu aj genitív. Všetky gramatiky sa týkajúce udania sú označené kurzívne vysádzanými slovoznakovými skratkami, aby sa odlišovali od vlastného textu. Znalosť upotrebovania veľkých a malých počiatočných písmen v nemčine sa všeobecne predpokladá. Všetky podstatné a vlastné mená v nemčine sa píše s veľkým písmenom. Podstatné mená poznať v slovníku tak, že je pri nich udaný rod (*m, f, n*). V ťažkých prípadoch, aby sa pri neistote ukázal správny spôsob písania, je vypísané celé slovo, v niektorých je veľké písmeno vylúčené pred opakovacím znakom (napr. Aussteuer: -n tr ausgesteuerte Arbeitslose a napr. äußere: Ministerium des Ä-n). Spodstatné prídavné mená alebo prídavné (participiá), ktoré s neurčitým členom v nominative jedn. poč. mužského rodu majú silnú koncovku r (na pr. Gelehrte(r) = der Gelehrte, aber ein Gelehrter), sú pojaté len v mužskom tvare.

Usporiadanie možností prekladov prechádza z doslovného smyslu na prenesený význam (fig.), potom na technické výrazy, na zvraty a konečne na porekadlá a prislovia. Vďaka tejto okolnosti môže tento malý slovník preukázať veľmi dobré služby žiakom pri vypracovaní voľných tém.

Soskupenie slov spoločného kmeňa alebo s rovnakou predponou k väčším uzavretým celkom stalo sa preto, aby sa usporilo miesto. Toto opatrenie nebude na ujmu prehľadu skupín slov, ani tam, kde nemohol byť zachovaný abecedný poriadok, keďže sa to stalo len v takých prípadoch, kde pohľad bez všetkého ľahko padne na hľadané slovo.

Opakovací znak (-) znamená opakovanie sa výrazového slova (hesla) alebo dvojitou čiarkou (||) rozdelenej čiastky slova. Dvojité opakovací znak (--), poľažne trojité znak (---) znamená opakovanie sa predchádzajúcich čiastok slov (na pr. sitten||rein: --heit f = Sittenreinheit). Pri triedení slov sa úmyselne nepokračovalo rovnomerne; vždy bolo pri tom typograficky praktické smerodajné. Opakovací znak (-) nenahrádza nikdy jediné písmeno, ktoré sa pri opakovaní vyznačuje, aby sa zvýšila jasnosť slova. Složené slová sú pri rozdeľovaní jednoduchou čiarkou (|) rozložené na svoje súčiasťky (na pr. Ablösungsmannschaft --s|mannschaft).

Aal *m* úhor *m*; -behälter, -kasten *m* sadka na úhory *f*; -glatt *a* hladký ako úhor; -raupe *f* mník *m*; aalen *r* dobre sa čítit

Aar *m* orol *m*

Aas *n* mrcina, zdochlina *f*; -geier *m* sup *m*; -grube *f* mrchovisko *n*; -kafer *m* hrobárik *m*; aasen *itr* pást sa

ab *av* dolu, od, z; preč; von heute - oddnes; - und zu niekedy: auf und - sem tam; Hut - l klobúk dolul - Wien z Viedne

abänder||lich *a* zmeniteľný, pozmeniteľný; -n *tr* zmeniť, pozmeniť; odstrániť; -ung *f* zmena, premena *f*

abarbeiten *tr* skončiť, dorábať; (Schuld) odrobiť (dlžobu)

Abart *f* odrod *m*; -en *itr* odrodit sa, nepodariť sa

abbalgen *tr* stiahnuť, stahovať kožu; *r* ukonať sa, ustať

Abbau *m* ťažba *f*; sníženie *n*; -en *tr* ťažiť; snížiť; *itr* zbúrať

ab||beeren *tr* zbaviť jahôd; -beiben *tr* odhrýzť, odhrýznúť; -berufen *tr* odvolať, povolať nazad; -berufung *f* odvolanie, povolanie nazad *n*

abbestell||en *tr* objednávku odvolať o. zrušiť; -ung *f* zrušenie objednávky *n*

ab||betteln *tr* vyžobrať, vyprosiť si niečo; -bezahlen *tr* platiť v splátkach, splácať; -biegen *tr* ohýbať, ohnúť, ohýnať; *itr* odbočiť, odbočovať

Abbild *n* vyobrazenie *n*; -en *tr* vyobrazit, zobrazit; -ung *f* vyobrazenie *n*, obrázok *m*

abbinden *tr* odviazať, odväzovať

Abbitte||e *f* odprosenie *n*; -en *tr* odprosiť, odpýtať

ab||blasen *tr* odfúknuť, odfukovať; *itr* odtrubiť; -blitzen lassen odmietnuť niekoho; -blühen *itr* odkvitnúť, odkvitať; -borgen *tr* vypožičať si niečo od niekoho-: -brechen

tr oblomit, oblámať, oblamovať; zbúrať; prestať; -brennen *tr* zničiť ohňom, spáliť, spaľovať; *itr* vyhoriť; dohoriť

Abbiatur v. Abkürzung

ab||bringen *tr* odnieť, odnášať; odviezť, odvázať; odpratať, odpratúvať; *jn* von etw. -- odvrátiť niekoho od niečoho; *jn* vom rechten Wege -- zviať, zvädzať niekoho; -bröckeln *itr* mrviť sa; *tr* odmrviť

Abbruch *m* odlomok, úlomok *m*; zbúranie *n*; ujma *f*; *jm* - tun urobiť ujmu niekomu; - erleiden utrpieť ujmu

ab||brühen *tr* obariť, obárať, opariť, opárať; -bürsten *tr* okeľovať; -büßen *tr* pykať za niečo; odsediť vo väzení

Abc *n* abeceda *f*; -buch *n* abecedár, šlabikár *m*; -schüler, -schütze *m* abecedár *m*

ab||dachen *tr* strechu strhnúť; *r* skloniť sa, svážiť sa; -dämmen *tr* prehradiť, prehradzovať, postaviť hrádzu; -dampfen *itr* vypariť sa; *tr* vypariť; *fig.* ujst; zomrieť; -dämpfen *tr* stlmiť

abdank||en *itr* (Amt aufgeben) zriecť sa úradu; -ung *f* zreknutie sa *n*

abdarben *r* odtrhnúť si od úst

abdeck||en *tr* odkryť, odkrývať; odrieť, odierať; (Tisch) odpratať so stola; (Schulden) zaplatiť dlžoby; (Mauer) skončiť krytie; -er *m* dráč, šarha *m*

ab||dichten *tr* zapchať, zapchávať; -dienen *tr* odslužiť, vysluhovať; -drängen *tr* odtisnúť; -drehen *tr* odkrútiť, odkrúcať; zakrútiť, zakrucovať; *itr* odbočiť, odbočovať; -drosseln *tr* tmiť

Ab||druck *m* odtlačok; výtláčok *m*; -en *tr* odtlačiť, vytlačiť, vytlačať, vytlačovať; -drücken *tr* odtisnúť, stisnúť, otláčiť, (Gewehr) spustiť, vystreliť,

weben	—	webte u. wob	webte u. wöbe	gewebt u. ge-	web(e)!
weichen	—	wich	wiche	woben	weich(e)!
weisen	—	wies	wiese	gewiesen	weis u. weisel
wenden	—	wandte und wendete	wendete	gewandt und gewendet	wende!
werben	wirbst, wirbt	warb	würbe	geworben	wirb!
werden	wirst, wird	wurde u. ward	würde	geworden	werde!
werfen	wirfst, wirf	warf	würfe	geworfen	wirf!
wiegen	—	wog	wöge	gewogen	wieg(e)!
winden	—	wand	wände	gewunden	winde!
wissen	ich weiß, du weißt, er weiß, wir wissen, ihr wißt	wußte	wüßte	gewußt	wissel
wollen	ich will, du willst, er will, wir wollen	wollte	wollte	gewollt	wolle!
wringen	—	wrang	wränge	gewrungen	wringe!
ziehen	—	zieh	ziehe	gezichen	zieh(e)!
ziehen	—	zog	zöge	gezogen	zieh(e)!
zwingen	—	zwang	zwänge	gezwungen	zwing(e)!